

Yeni Bir Hayat Kurmak Kadınlar Anlatıyor: Babalık, Evlilik ve Boşanma

Building a New Life Woman Tells: Fatherhood, Marriage and Divorce

Edanur Sağlam

Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Hizmet Bölümü, Samsun, Türkiye,
edanursaglam488@gmail.com

Geliş Tarihi/Received: 02.01.2024
Kabul Tarihi/Accepted: 08.04.2024
Yayımlanma Tarihi / Available Online:
28.06.2024

Kitap Bilgileri/Book Information

Yazar/Author: M. Esra Yıldırım

Yayınevi/Publisher: İletişim Yayınları

Basım Yılı/ Year of Publication:2017

Sayfa Sayısı/Number of Pages: 160

1. Giriş

“Yeni Bir Hayat Kurmak Kadınlar Anlatıyor: Babalık, Evlilik ve Boşanma”, Mürüvet Esra Yıldırım’ın yüksek lisans döneminde hazırladığı tezinin kitaplaştırılmış halidir. Yazar Beşiktaş Anadolu lisesinden mezun olduktan sonra 2012 yılında Boğaziçi Üniversitesi Tarih Bölümünden mezun olmuş ve aynı üniversitede Eleştiri ve Kültür İncelemeleri alanında yüksek lisansını yapmıştır (Yıldırım, 2017). 2022 yılında da Boğaziçi Üniversitesi Atatürk Enstitüsü Modern Türkiye Tarihinde doktorasını tamamlayan yazar, 2019 yılında Türk Sosyal Bilimler Derneği tarafından iki yılda bir verilen Genç Sosyal Bilimci ödülüne, 2023 yılında ise mezun olduğu enstitü tarafından Yeliz Dönmez Tez Ödülüne layık görülmüştür. Bu süre zarfında yazar farklı gönüllülük projelerinde yer almış olup National Geographic’in Türkiye’deki lisanslı yayınevi adına çocuk kitapları yazmıştır. Prof. James Birren tarafından geliştirilmiş olan Guided Autobiography (GAB) isimli otobiyografi yazma tekniğiyle tanışan yazar Türkiye’den Birren Center’dan bu eğitimi alan ilk kişi olmuş ve bu tekniği Rehberli Otobiyografi (ROB) ismiyle ülkemize kazandırmaya çalışmıştır. Kullandığı teknikle beraber “On İkinci Ev” adlı sahne gösterimine içerik danışmanlığı yapmış ve bu gösterim 2022 yılında Tiyatro Eleştirmenleri Birliği Jüri Özel Ödülüne, 2023 yılında ise Üstün Akmen Seçici Kurul Özel ödülüne layık görülmüştür. Aynı zamanda yazarın kaleme aldığı Selmin Zeki Hanım: Hasta Adanın Kızı adlı tiyatro oyunu bulunmaktadır (www.modasahnesi.com, 2023).

Yazarın kaleme aldığı kitabın ilk basımı 2017 yılında İstanbul’da İletişim Yayınları tarafından gerçekleşmiştir. Toplamda 160 sayfadan oluşan kitap, araştırma-inceleme özelliğini taşımaktadır. İçerik olarak ise giriş ve sonuç yerine kısımlarıyla birlikte dokuz bölüme ayrılmıştır. Yazar, kendisinin de boşanma deneyimi yaşamış bir kadının çocuğu olarak kadınların bu deneyimi nasıl algıladıklarını ve yorumladıklarını, yaşam akışlarının içerisinde nasıl konumlandıklarını göstermeyi amaçlamıştır. Buna bağlı olarak yazar kitap içerisinde 2014-2015 yılları arasında Türkiye’nin Karadeniz, Ege, Marmara ve İç Anadolu bölgelerinden yedi farklı ilde yaşayan yirmi sekiz kadınla yaptığı görüşmelerin değerlendirmesini sunmuştur. Kitap yedi farklı temadan oluşmaktadır. İlk temada kadınların babalarıyla veya babalıkla olan ilişkilerinin evlilik yaşamları içerisindeki ve kendilerini bir kadın olarak nasıl algıladıklarının üzerindeki etkisi aktarılırken ikinci temada evliliğin gerçekleşmesinde rol alan içsel sebepler, evlilik kararlarının alınış biçimlerine odaklanılmıştır. Üçüncü temada ise evlilik

içerisinde “yuvayı dişi kuş yapar” atasözündeki “dişi kuş” olmanın kadınların yaşamındaki etkileri görülmektedir. Ev içerisindeki kadınlık ve erkeklik deneyimlerini nasıl dönüştürdüğünü aktaran dördüncü temadan sonra aile içi şiddet yaşantılarının anlatıldığı beşinci tema gelmektedir. Altıncı ve yedinci temalarda ise kadınların boşanmaya nasıl karar verdikleri, kararlarının başkaları tarafından nasıl karşılandığı ve genel itibarıyla boşanma eylemini nasıl yorumladıklarına değinilmiştir.

Kitabın giriş bölümünde “Patriyarkanın Resmi Konuğu: Yuva” ve “Yuvayı Yıkan Dişi Kuş Olmak” başlıkları altında öncelik olarak aile içerisinde babanın hâkimiyeti durumundan bahsedilmiştir. Aynı zamanda kadının toplumsal kalıp ve yargılardan oluşan bir sistem aracılığıyla erkekler tarafından sömürülmesi konusu üzerinde durulmuştur. İlerleyen kısımlarda ise boşanma eyleminin kadınlar üzerindeki etkilerini anlamak için ev içerisindeki iş bölümüne bakılması gerektiği tartışılmıştır.

İlk bölüm “Babalığın Dokunulmazlığı” ana başlığı altında “Baba Sevgisi” ve “Kanayan Beden” adlı iki alt başlıktan oluşmaktadır. Bölüm içerisinde toplum tarafından babalığın kavramsallaştırılması sonucunda erkeğin yaşam kaynağı olarak konumlandırılması, kadının ise sadece doğum yapan bir varlığa dönüştürülmesi konusu ele alınmıştır. Babanın, Tanrı’nın dünyadaki otorite simgesi olarak görülüp dokunulmaz olarak algılanması ve toplum içindeki bu algının kadınların evlilik kararı alma ve evlilik süreçlerindeki etkileri öne çıkarılmaktadır. Genel olarak kadınlarla yapılan görüşmelerden alıntı yapılan bu bölümde görüşmeler doğrultusunda kadınların çocukluklarından itibaren yaşamlarında babalarının karar mekanizması olarak rol aldığı, annelerin ise daha silik kaldığı aktarılmıştır. “Baba sevgisi” başlığı altında ise kadınların çocukluklarında baba sevgisi görmediği takdirde bu sevgiyi başka bir otorite figüründen yani başka bir eril kaynaktan sağlamaya çalıştıkları, yaşadıkları cinsellik deneyimlerinde bile aslında sevişmek yerine sadece bir eril kişi tarafından sevmek istedikleri aktarılmıştır. Kadınların kız çocuğu olarak erkek çocuklarına göre geri planda bırakıldıkları geçmiş yaşantılarından dolayı karşılıklarına çıkacağı erkeklerin baba sevgisini doldurması gerektiğinden söz edilmiştir. Kadınlar anne sevgisini “somut başarılar elde etmek için destekleyici bir faktör” olarak tanımlarken baba sevgisini bir birey olunabilmesi için onay alınması gereken varlık olarak tarif etmişlerdir. Yani anne sevgisi; okul, iş vb. yerlerde başarı elde etmek için gerekli bir itici güç, baba sevgisi ise kadının kendi hayatında söz sahibi ve ayrı bir “ben” olabilmesi için izin alması gereken bir kurum olarak değerlendirilmiştir. Son olarak da “kanayan beden” başlığı altında kız çocuklarının menstrüasyon dönemlerini gizlemesi gerektiği öğretisi doğrultusunda kendi bedenlerinden nasıl soğuduklarından bahsedilmiştir. Bu dönemin “hasta” ve “kirli” olarak adlandırılması nedeniyle utanç verici bir durum olarak algılanmasına neden olduğu, kadınların biyolojik özelliği olmasına rağmen regl olmaları neticesinde nasıl ikincil konuma düştüğü anlatılmıştır. Aynı zamanda kadınların çocukluk dönemlerinde toplumda eşit konumda olabilmeleri için giyimlerinde ve davranışlarında erkek figürlerine benzemeye çalıştığı, kadın figürlerini yok saydıkları örneklerle aktarılmıştır.

İkinci bölüm “Yuvaya Giriş” ana başlığı altında “Zoraki Evlilik”, “Bir Kaçış Planı Olarak Evlilik ve İhtiyaçtan Evlilik” ve “Aşk Evliliği” olmak üzere üç alt başlıktan oluşmaktadır. Bu ve diğer bölümlerde belirtilen görüşmelerden alıntılar doğrultusunda evlilik kavramı üzerinde durulmuştur. Bölüm içerisinde evliliğin çeşitleri olduğu, aşk evliliğinin toplumun modern kesimiyle, anlaşmalı evliliklerin ise toplumun geleneksel kesimiyle bağdaştırılmasının yanlış olduğu ve aşkın insani bir özellik olduğundan bahsedilmiştir. Yapılan görüşmelerin çoğunluğunda evlilik kararının kadının kendisinden çok ailesine ait olduğunu belirleyen yazar anlatılardaki evlilik kararı verme süreçlerine odaklanarak kadınların yaşamlarındaki farklı güç mekanizmalarını ortaya çıkarmayı amaçlamıştır. “Zoraki Evlilik” başlığı kapsamında kadınların çoğunun çocuk yaşta evlendirildiği ve evlenme kararlarının ailesi, çoğunluk olarak da babaları tarafından verildiği, kadınların ise bu duruma ses çıkaramadığı belirtilmiştir. Bu durumun ise toplumsal ve kültürel bağlamda kabul edilmesi neticesinde kanunen çözümünün yetersiz kalacağı fikri öne sürülmüştür. Kadınların bir eve girmek yerine bir evden gönderildiği belirtilen “Bir Kaçış Planı Olarak Evlilik ve İhtiyaçtan Evlilik” başlığı altında da kadınların

genel anlamda yaşadıkları aile evindeki baskıdan kurtulmak ve daha özgür bir yaşama geçiş yapmak istedikleri ileri sürülmüştür. Bu noktada kadınların toplumsal düzene kafa tutamadıkları için (ayrı eve çıkmak vb.) evlenme düşüncesi içerisinde olduğu anlatılarla ortaya koyulmuştur. Bölüm içerisinde toplumun geleneksel sınırlarına karşı olan ve flört edebilme özgürlüğüne sahip kadınların bile bu sınırlardan uzak kalamadığı, kamusal patriyarkaya karşı kendilerini korumak için evlenmek durumunda kaldıkları görülmektedir. “Aşk evliliği” başlığı altında ise kadınların zoraki evliliklerdeki kadar olmasa da aşk evliliklerinde de eşleri tarafından bastırıldığı anlatılmıştır. Bu noktada kadınların evliliklerinde kendilerini eşleri tarafından “tercih edilen kişi” olarak düşündüğü, erkeklerin de bu durumu kullanarak kadınları yönlendirebilecekleri aşk nesnelere olarak gördüğü tartışılmıştır.

“Dişi Kuş Ahlakı” adlı üçüncü bölümde ise “dişi kuş” imgesiyle birlikte kadın içine hapsedilmiş bir toplumsal bir önlem olarak açıklanmaktadır. “Yuvayı yapan dişi kuştur” atasözüyle ilişkili olarak dişi kuş ahlakı toplum tarafından enerjisi hiç bitmeyen, eşi ve çocukları için elinden gelen her şeyi yapan ve sevginin kaynağı olan bir kadın imgesi oluşturulduğu öne sürülmektedir. Anlatılarla birlikte ise tam tersine kurallara tabi ve dişi kuş ahlakının getirdiği görevlere bağlı olan bir kadın profili önümüze çıkmaktadır. Yazar bölüm içerisinde kadınların, yuvalarında kadın olmanın getirdikleriyle birlikte duygu kurallarına ve dişi kuş ahlakının normlarına sıkı sıkıya uyması gereken taraf olarak düşünüldüğünü, toplum içerisinde yaygın olarak görülen ev kadını ve anne imgesiyle dişi kuş ahlakının bağdaştırıldığını ileri sürmüştür. Anlatılardan da iyi bir anne ve ev hanımı rolüyle dişi kuş ahlakına bağlı olmanın kadınların en hassas noktası olduğu çıkarımı yapılmaktadır. Eşlerini kontrol isteyen erkeklerin ise kadınların annelikleri, mutfaktaki becerileri ve benzeri rollerine yönelik küçümseyici davranışlarda bulunduğu böylece kadınların kendini yetersiz hissetmelerine neden olduğu belirtilmiştir. Toplum tarafından evlilik içerisinde kadınlara tanımlanan görevin eşlerini ve ailesini memnun etmek olarak belirirken bu noktada kadınlardan dişil yaşama sanatını öğrenmesi de istenilmektedir. İyi bir anne veya ev kadını olma anlamını taşıyan dişil yaşama sanatı gereğince bir kadının kendisine yönelik beklentilerinden daha çok ailesinin ve toplumun beklentileri önemlidir. Bu bağlamda kadın içsel bir çatışma yaşamasına rağmen her şartta yuvasını toparlamak ve olduğu gibi tutmak zorundadır.

“Soldaki Sıfır: İşsiz Aile Reisi” adlı dördüncü bölümde yazar tarafından erkek ve kadın yan yana duran iki sıfır olarak tanımlanmış ve bu iki sıfır arasında çalışan konumunda olmayı temsil eden bir rakam yerleştirilmiştir. Soldaki sıfırın öncül olarak erkeği temsil ettiği ve sağdaki sıfır olan kadına değer kattığı belirtilerek erkeğin çalışmaması ve işsiz bir aile reisi olması durumunda dezavantajlı bir pozisyona düştüğü tartışılmıştır. Bölüm içerisinde toplumsal açıdan kadınlığın atfedilen, erkekliğin ise kazanılan bir durum olduğu düşüncesi ele alınmıştır. Erkekliği kazanma durumunun ise özellikle iş yerinde erkekliğin ispat edilerek gerçekleştiği, çalışmak istemeyen bir erkeğin toplumsal cinsiyet bağlamında da beceriksiz olarak algılandığı konusu üzerinde durulmuştur. Bu durumun aynı zamanda erkekler açısından demaskülinizasyon sürecinin oluşmasına neden olduğu tartışılmıştır. Evlilik içerisinde erkeğin çalışmaması sonucunda kadının iş hayatına yöneldiği buna rağmen kadının toplum tarafından olumsuz yargılara maruz kaldığı belirtilmiştir. Yazar bir anlatıda ev içinde hamur işi ürün hazırlayıp satarak para kazanan bir kadının evine gelen giden kişi sayısının fazla olması nedeniyle fuhuş yapıyor damgası yediğini belirterek çalışmanın toplum içerisinde “namuslu bir kadın” algısına uymadığı düşüncesini eleştirmiştir. Bu noktada erkeğin çalışmamasıyla birlikte ev hanımlığı rolünü geride bırakıp iş hayatına atılan kadınların rollerinde değişimler olduğu ve bazı kadınların “pederane kadınlık” performansı sergilediği aktarılmıştır. Kadınların kendi kazançlarıyla birlikte öz saygılarının yeni bir dayanağa yaslandığı belirtilmiş, ekonomik sermayenin sadece erkek tarafından sağlanması durumunda tanımlı rollere tabi kalmacağı konusu eleştirel ve yorumlayıcı bir bakış açısıyla değerlendirilmiştir.

“Her Ailede Olur mu?” adlı beşinci bölüm “Kabul Gören Şiddet” ve “Mutlu Eş Rolü” adlı iki alt bölümden oluşmaktadır. Bu bölümde genel anlamda aile içi şiddet olayının toplum tarafından nasıl normalleştirildiği ve kadınların şiddet görmesi noktasında toplumca yaygınlaşmış gerekçelerin neler olduğu tartışılmıştır. Özellikle Türk aile yapısının bozulmaması adına kadına yönelik şiddetin göz ardı edilmesi ve aile içi şiddete karşı tolerans geliştirilmesi, hala “ kocadır, döver de sever de” anlayışının mevcut olması konuları eleştirilmiştir. Bu bağlamda aile içerisinde kadına yönelik şiddetin meşrulaştırılmasına yönelik devletin yaptırımlarının yetersiz kaldığı fikri öne sürülmüştür. Anlatılardan yola çıkılarak bazı durumlarda kolluk ekiplerine başvuran kadınların güvencesinin görevlilerin insaniyetine bağlı olduğu belirtilmiştir. Erkek eşlerin kendince haklı sebeplerle (namus algısı, güç hiyerarşisi gibi) eşlerine şiddet uygulaması durumlarında bile kadınların bunu saklayarak nasıl mutlu eş rolü oynadığı da anlatılarla birlikte örneklendirilmiştir.

“Yuvarın Arka Kapısı” adlı altıncı bölüm “Babayla Yüzleşme ve Bir Başarı Öyküsü Olarak Boşanma” ve “Eşi Boşanmaya İkna Etmek ve Çocukların Desteğini Almak” adlı iki alt başlıktan oluşmaktadır. Bu bölümde ise genel anlamda kadınların eşlerinden boşanmak için verdiği çaba ve boşanma deneyiminin nasıl anlamlandırıldığı ortaya koyulmuştur. İlerleyen kısımlarda birçok evliliğin gerçekleşmesindeki karar mekanizmasının baba olması nedeniyle kadınların, boşanma deneyimini babaya ve topluma karşı bir zafer öyküsü olarak tanımladığı görülmektedir. Kadınların isteğiyle birlikte boşanmasının olumsuz karşılandığı toplumlarda, aile ve çevre tarafından kadınlara yönelik boşandığını söylememesi gerektiği konusunda baskıların olmasına rağmen bazı kadınlar boşanma eylemini özgeçmişlerine yazılacak kadar büyük bir başarı olarak değerlendirmiştir. Buna rağmen hukuki merciler tarafından bile boşanmak isteyen kadınların genç yaşta “dul” damgası yememesi veya aile yapısını bozmaması için engellenmesi eleştirilmiştir. Boşanma eylemini gerçekleştirmek isteyen kadınların, eşlerini boşanmaya ikna etmek için onların isteği doğrultusunda hareket etmesi ve evliliklerinde şiddet görmesine rağmen mutluymuş gibi rol yaparak boşandıktan sonra bile güvenliğini sağlamak için topluma karşı bu rolü sürdürmesi konusu ele alınmıştır. Son olarak ise çocukların boşanma kararı alma ve uygulama sürecindeki etkileri değerlendirilerek boşanmanın çocuk gelişimini kötü etkiler düşüncesi anlatılar ve çalışmalar kapsamında tartışılmıştır.

“Başka Bir Yol” adlı yedinci ve son bölümde ise genel anlamda kadınların boşanma deneyimlerinden sonraki yaşamı ve boşanmanın etkileri üzerinde durulmuştur. Anlatılara bakıldığı zaman kadınların çoğunluğu boşanma eylemini bir kaçış ve kurtuluş olarak değerlendirmiştir. Ancak bu durum tek bir kişiden kurtuluş olarak algılanırken toplumsal baskılara kucak açış olarak ele alınmıştır. Erkeğin egemen olduğu evden ayrılan kadının ataerkil toplumun yargılarına maruz kalmasıyla birlikte boşandıktan sonra bile kendilerine toplumca “namus bekçisi” hakkı verildiği için eski eşleri tarafından kadınların üzerinde hala baskı kurulmaya devam edildiği görülmüştür. Buna rağmen anlatılarda kadınlar bilhassa aile ve toplum yargılarına kafa tutarak özellikle de finansal özgürlüklerini kazanmasıyla birlikte boşanma deneyimlerini özgüvenlerini artıran bir durum olarak aktarmaktadırlar. Toplum içerisinde boşanan kadınlara yönelik “cinsellik abidesi” gibi cinsiyetçi tutum ve önyargılar oluşsa da kadınların bu yargıları yıkıp kendi ayakları üzerinde duran konumda olmaları boşanma cesareti gösteremeyen başka kadınlar tarafından takdir edilesi bulunmuştur. Anlatılar doğrultusunda kadınların boşanma deneyimiyle birlikte yeni bir hayat inşa etme çabaları değerlendirilmiştir. Sonuç olarak; gerçek yaşam deneyimlerinin paylaşıldığı kitapta kadınların boşanmanın beraberinde getirdiği sorunlarla aslında yeni tanışmadığı, evlilik içerisinde bu durumlara antrenmanlı hale geldikleri çıkarımı yapılmış ve genel anlamda boşanma deneyiminin tüm zorluklara rağmen kadınlar tarafından nasıl anlamlandırıldığına dair farkındalık geliştirmenin önemine değinilmiştir.

2.Değerlendirme

Kitap, yazılış amacı doğrultusunda paylaştığı deneyimlerle birlikte kadınların boşanma deneyimlerini nasıl algıladıklarını gözler önüne sermektedir. Bu noktada yazarın sunduğu teorik bilgileri gerçek hayat deneyimleri ve anlatılarla örneklendirmesi kitabın kapsamını destekleyici bir unsur olmuştur. Yazarın sade, anlaşılır dili ve kullandığı kaynaklardan elde ettiği bilgileri yorumlayarak açıklaması kitabın akıcı bir şekilde okunmasına katkıda bulunmaktadır. İçerik başlıklarına uygun olarak değerlendirilen konularla birlikte yazar gerçekleştirilen evlilik ve boşanma deneyimlerinde “kadın olmak” gerekçesiyle ailesel ve toplumsal baskının ne kadar fazla olduğunu anlamamızı sağlamaktadır. Başlığıyla da uyumlu olarak yeni bir hayat kurmaya çalışan kadınların her türlü zor koşullara rağmen gösterdiği çabayı ortaya seren kitap, kadın olmanın gurur vericiliğini kadınların kendi ifadelerinden yola çıkarak görmemize yardımcı olmaktadır. Kitap aynı zamanda toplumsal cinsiyet bağlamında evlilik içerisinde kadınlara yüklenen rollerin ve “dişi kuş” mottosunun boşandıktan sonra bile devam ettiğini bu noktada toplumsal yargıların değiştirilmesinin ne kadar zor olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda kitap, feminist epistemolojiye yer vermekle birlikte kadının güçlendirilmesi, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin giderilmesi konusu üzerine çalışan her meslek disiplinine, toplumca kadına yüklenen rollerle birlikte oluşan problemlerin kaynaklarının görülmesi noktasında katkı sağlayacak ve bu problemler üzerinde araştırma zemini oluşturacak niteliktedir. Kitap, sosyal hizmet mesleği bağlamında ele alındığında ise sosyal hizmetin amaçlarından olan toplumun hak, adalet ve eşitlik noktasında geliştirilmesi ve kadın-erkek eşitliğinin sağlanması kapsamında; aile içerisinde başlanılarak toplumdaki cinsiyetçi tutum ve davranışlarının değiştirilmesi gerektiğini belirtmektedir. Aynı zamanda kadının yararına yönelik hazırlanan mevzuatta eksiklikler olduğu, dolayısıyla kadının güçlendirilmesi ve kadın-erkek eşitliğinin sağlanması için sosyal politikaların geliştirilmesi gerektiğinin önemini vurgulamaktadır. Temel olarak kitap, kadınların güçlenmesi noktasında sadece kadının değil, toplumda kadına yönelik cinsiyetçi algının değiştirilmesi gerektiğinin altını çizerek birey, aile ve toplumla çalışan her meslek elemanına çok iş düştüğünü göstermektedir. Kitap, mesleki anlamda katkılarıyla sınırlı olmamakla birlikte gündelik yaşamımızda kadına yönelik algıyı ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğini gerçek yaşam öykülerinden görmek isteyen her bireye farkındalık kazandıracaktır.

Kaynakça

Mürüvet Esra Yıldırım (2023). Kasım 23, 2023 tarihinde <https://www.modasahnesi.com/muruvet/> adresinden alındı.

Yıldırım, M.E. (2017). *Yeni bir hayat kurmak kadınlar anlatıyor: babalık, evlilik ve boşanma*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Makale Bilgi Formu

Yazarın Katkıları: Makale tek yazarlıdır.

Çıkar Çatışması Bildirimi: Yazar tarafından potansiyel çıkar çatışması bildirilmemiştir.

Telif Beyanı: Yazar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Destek/Destekleyen Kuruluşlar: Bu araştırma için herhangi bir kamu kuruluşundan, özel veya kâr amacı gütmeyen sektörlerden hibe alınmamıştır.

Etik Onay ve Katılımcı Rızası: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunmaktadır.

İntihal Beyanı: Bu makale iThenticate tarafından taranmıştır.